

Nr 219.

Av herr **Carlström** i Helgagård, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 55, med förslag till lag om arbetstidens begränsning.

Då Kungl. Maj:t i proposition nr 55 framlagt förslag till lag om arbetstidens begränsning för ytterligare tre år, framställer sig givetvis först den frågan: Vilka verkningar har åttatimmarslagen haft för vårt land och folk under de år den varit tillämpad?

Tyvärre kan det sägas, att denna fråga ej kunnat nöjaktigt besvaras genom den av riksdagen 1921 anbefallda, nu föreliggande utredningen. Svaret kan sägas vara detta: På grund av de förhållanden, som uppkommit under krigs- och krisåren, ha några tillförlitliga beräkningar ej kunnat göras. Visserligen har det konstaterats, att produktionskostnaderna höjts och att lagen vållat vissa svårigheter för företagarne, men å andra sidan har det framhållits, att lagen medfört vissa förbättringar i fråga om arbetarnes sociala förhållanden. Att dessa båda påståenden skulle framkomma, visste man ju på förhand.

Men om *utredningen* således ej kunnat ge något tillförlitligt resultat och om här berörda uttalanden ej kunna sägas giva någon vidare ledning i fråga om bedömandet av lagens verkningar, så är det därför inte alldeles uteslutet, att folket i landet lite var haft kännning av lagen och sålunda självt har en viss erfarenhet av densamma. Och då det gäller en lagstiftning sådan som denna, är det knappast tillfyllest att söka avlyssna de båda parterna — arbetare och arbetsgivare — samt en del korporationer, utan man bör även ta hänsyn till, vad jag här kallar — tredje parten — den övriga befolkningens i landet uppfattning. Denna del av folket har ju nämligen att jämte, eller kanske snarare framför, de andra parterna bära lagens olägenhet och ekonomiska tunga. Ty ingen kunde väl vid lagens tillkomst inbilla sig, att dess olägenheter huvudsakligen skulle gå ut över arbetare och arbetsgivare, utan lite var hade väl klart för sig, att det skulle bli främst den tredje parten, de utomstående, som i längden fick betala kostnaderna. Arbetarne utgingo ju ifrån att få *kompensation*

för den minskade arbetstiden, och arbetsgivarne tänkte sannerligen ej att ge denna på egen räkning, ej heller torde mellanhänderna tänkt sig ta förlusten; det måste givetvis bli *förbrukarne* av produkterna, som i sista hand få ersätta den förkortade arbetstiden, jämte att den naturligen — indirekt — kom att drabba arbetarne själva. Dessa senare kan man dock ej vänta, i detta fall, vilja avge något omdöme.

Om man sålunda med allt skäl har rätt att spörja efter »tredje partens» erfarenhet av åttatimmarslagen, hurudan är då månne denna erfarenhet?

Svaret torde bli:

Att lagen genom sin schablonmässighet åstadkommit onödigt ingripande i många fall, att den inverkat störande även på områden där den ej har tillämpning, att dess produktionsfördyrande verkan varit betydligt större än den, utredningen vill tillmäta densamma, och att den i synnerhet för säsongarbeten och hantverket visat sig vara i högsta grad olämplig.

Särskilt i fråga om hantverket torde erfarenheten vara, att det inte egentligen är fråga om en arbetstidslag utan i stället en lag, som ger vissa arbetare möjlighet att på åtta timmar kunna tjäna en dagspenning, motsvarande den allmänna lönenivån på arbetsmarknaden, men där man sedan på »egen tid» tjänar så mycket till, när det passar. På sid. 104 i den kungl. propositionen gives en liten illustration av detta. Där heter det nämligen: »Det lär t. o. m. hända, att arbetarne anordna egna små verkstäder, vilket även i ett fall omnämnts av yrkesinspektionen.»

Att genom lagstiftning ge en del människor tillfälle att bakom andras rygg och på andras bekostnad — såsom här onekligen blir fallet — skaffa sig bättre ekonomiska möjligheter synes ej väl stämma överens med principen om jämlikhet. Det borde vara uppenbart, att var och en, som vill utföra förvärvsarbete utöver den lagstadgade tiden, härigenom protesterar mot åttatimmarslagens idé och således ej bör inrangeras under densamma.

»Tredje partens» allmänna uppfattning om lagens verkningar torde vara den, att hantverkets produkter, i synnerhet i fråga om skrädderi, skomakeri, smidesyrket m. fl., för närvarande ligga bortåt 80 procent högre i pris än vad som annars skulle varit fallet. Ty det är att märka, att då industrien i allmänhet, trots arbetstidslagen, gått ned i priser till omkring hälften mot högkonjunktorens, så står ännu hantverket kvar på en nivå som ligger blott obetydligt under densamma. Detta gäller i synnerhet i och omkring samhällena, på den s. k. rena landsbygden är förhållandet något rimligare.

Nu kan det visserligen invändas, att detta förhållande icke åstadkommits enbart genom arbetstidslagen, utan att det beror dels på hantverkets förmåga att på grund av sin outhärlighet i fråga om reparationsarbeten hålla priset uppe, och dels på att hantverkets arbetare före krisären befunnit sig i en sämre löneställning än industriarbetarna i allmänhet. Men även om dessa omständigheter i någon mån medverkat, kunna de dock inte i och för sig leda till ett sådant förhållande som nu råder.

Och då nu genom de ekonomiska lagarnes obönhörliga makt arbetarna i stort sett nödgas återgå till en lönestandard, som närmar sig den före 1914 rådande, torde det icke minst för arbetarna själva vara ett självfallet intresse, att den allmänna prisnivån inte på vissa punkter håller sig orimligt högre genom att vissa yrken bindas av en skyddslag, som, efter vad erfarenheten ger vid handen, varken är behöflig eller av arbetarna efterlevs, praktiskt taget.

Då det gäller de s. k. säsongarbetena, kan det sägas, att denna lagstiftning rent av tar upp en kamp mot naturlagarna. Det måste vara orimligt att genom lagstiftning förkorta arbetstiden på områden, där årstiderna måste utnyttjas på bästa sätt, såväl med hänsyn till individens som det helas bästa. Och i fråga om säsongarbete, som ju i regel är av mera omväxlande och mindre hälsofarlig natur, torde de sociala och hygieniska skälen för lagstiftningen inte vidare starkt kunna åberopas.

Att enbart för *principens* skull hålla lagstiftningen på dessa arbetsområden uppe och därigenom försvåra arbetenas utförande och fördyra produktionen måste anses som en orimlighet.

Även om man i stort sett ej kan göra sig en uppfattning om arbetstidslagets verkningar under det gångna provisoriet, kan man dock säkerligen påstå, att den allmänna uppfattningen om denna lag stadgat den övertygelsen, som redan förut på många håll gjort sig gällande, nämligen att lagstadgad arbetstid bör omfatta huvudsakligen den *industri*, som ej är beroende av årstiderna och där en sådan lagstiftning kan vara socialt och hygieniskt försvarbar, men ej säsongindustri och hantverk. Min bestämda uppfattning är, att hur man än vrider och vänder på problemet, så skall man dock slutligen, ej blott i vårt land utan även i andra länder, komma fram till en förnuftig arbetstidslagstiftning, som i någon mån förmår anpassa sig efter verkliga behovet.

Jag anser, att tiden redan nu borde vara inne att här i vårt land söka lösa frågan på det sättet, att det göres en allvarlig ansträngning att skilja på *industri* och annat arbete. Att söka utskilja de områden, där arbetslagen är nödvändig och försvarbar, men i övrigt ge arbetet fritt. Jag är visserligen icke blind för de svårigheter, som det gäller

att övervinna, och jag är medveten om att företag med, måhända tre-fyradubbelt större arbetareantal, än som nu äro undantagna, nödgas undantagas lagen. Jag är också medveten om att en arbetstidslag sträcker sina verkningar även utöver det fria arbetet, men just detta förhållande utgör ju också en motvikt till att de fria företagen skulle på ett obehörigt sätt kunna utnyttja friheten.

Anser man, att en utredning sådan som denna bör komma till stånd, bör tiden för den nuvarande lagens tillämpning ej ånyo utsträckas så långt som tre år utan endast två år, eller till den 31 december 1925.

Under tiden till 1925 års riksdag borde alltså utredning kunna för-siggå och förslaget för nämnda års riksdag framläggas.

Jag hemställer sålunda,

att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts prop. nr 55 måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda möjligheten av att begränsa arbetstidslagens område till att omfatta endast det arbete, som utföres inom sådan industri eller näring, där densamma kan anses vara socialt och ur landets och hela folkets synpunkt förnuftig och för-svarbar, samt för 1925 års riksdag framlägga det för-slag, vartill utredningen kan föranleda,

samt att riksdagen ville besluta, att om Kungl. Maj:ts förslag till lag om arbetstidens begränsning bi-falles, lagen skall gälla till den 31 december 1925.

Stockholm den 23 februari 1923.

Oscar Carlström.